

1946, december 13. Praha. — List pplk. Miloša Vesela obžalobcovi pri Národnom súde v Bratislave so svedectvom o udalostiach v Ružomberku pred vypuknutím Slovenského národného povstania.

Veľavážený pán doktor!

Na Váš ctený prípis zo dňa 9. decembra t. r. pod číslom Onľud 6/46 vo veci proti Dr. Jozefovi Tisovi a spol. pre § 2, 3 a 4 nar. č. 33/1945 Sb. n. SNR osvedčujem.

Dňa 25. augusta 1944 bol mi doručený dôstojníkom (npor. kurierom) prípravný rozkaz, z ktorého uvádzam len dva najdôležitejšie body. A. Dňa 26. augusta od 18. hodiny nariadiť zostrenú pohotovosť posádky. B. Započať otvorený boj proti Nemcom na heslo „Započnite s vystahovaním“.

V Ružomberku dňa 26. VIII. o 14. hodine zvolal som na vel. posádky šiestich spoľahlivých dôstojníkov (svojich spolupracovníkov v prípravách povstania), ktorých som dôkladne oboznámil s obdržaným rozkazom. Nato v 17,30 hodín nariadil som zostrenú pohotovosť posádky Ružomberok. Horlivosťou npor. Kadúca a rtm. Hruboňa (zavraždeného Nemcami po dočasnom potlačení povstania) bez môjho vedomia s mužstvom okres. dopl. veliteľstva, umiesteného v meste pri krajskom súde, bola prepadnutá väznica krajského súdu a politickí väzňovia oslobodení, odvedení na dopl. veliteľstvo. Bolo to asi v 22,30 hodín. V tej dobe v Štefánikových kasárňach, neobsadených slovenskými vojakmi, bola ubytovaná jednotka SS v počte 40 mužov, ktorej veliteľom bol jeden kapitán a jeho zástupca jeden npor. SS. Asi v 23 hodín veliteľa SS jednotky a s ním dvoch Nemcov, príslušníkov DP v Ružomberku, uvedení gážisti v meste chytili, odviekli na dopl. veliteľstvo, kde rtm. Hruboň zo služobnej pištole postrelil nem. kapitána do hlavy. Nakoľko heslo k započatiu otvoreného boja proti Nemcom ešte nebolo vydané, dozvediac sa o uvedenom incidente, aby som zachránil situáciu, podnikol som nasledovné: odobral som sa na dopl. veliteľstvo, kde som npor. Kadúca a rtm. Hruboňa vyzval, aby ihneď aj s oslobodenými pol. väzňami odobrali sa do Lúžnej, kde v tej dobe sa už nachodila silná partizánska skupina a aby sa tam zdržovali do tých čias, dokiaľ nezapočne otvorené povstanie, inak ich prídem asi za hodinu úradne zatknúť a to ich tam už nesmiem nájsť. Poraneného nem. kapitána nechal som sanitným autom odvieť do vojenskej nemocnice. Odobral som sa k zástupcovi veliteľa (poraneného) SS jednotky, ktorému som na oko vyslovil cestou tlmočníka poľutovanie nad týmto incidentom, ubezpečil som ho, že o poraneného je dobre postarané a vinníkov že som nariadil zatknúť.

Dňa 27. ráno volala ma telefonicky voj. nem. misia z Bratislavy a asi pol hodiny potom bývalý minister Mach a informovali sa o prípade, ktorý sa predchádzajúceho dňa večer udal v Ružomberku. Informoval som ich v tom smysle ako zástupcu veliteľa SS jednotky a celú vinu som zvalil na v tom čase už v bezpečí nachádzajúcich sa npor. Kadúca a rtm. Hruboňa. Zdelil som Machovi, že eskorta, vedená npor. Fejom prišla na DOV pozde, lebo obaja delikventi utiekli. Na to mi Mach nariadil nasledujúce: zatknite ich manželky, súrodencov a rodičov. Na to som mu odpovedal: obaja sú slobodní (ačkoľvek boli ženatí a ich manželky som nechal s deťmi odvieť do Lúžnej), nepochádzajú z okolia Ružomberka, a preto musím napred zistiť, kde sa nachodí ich príbuzenstvo. Mach mi odpovedal: prosím Vás, až to zistíte, uvedomte o tom oblastného veliteľa žandárstva, aby ďalšie zariadil. Týmto bol náš prvý telefonický rozhovor ukončený.

Dňa 27. v ranných hodinách došlo do Ružomberka 80 členov gestapa a nová jednotka SS v počte 70 mužov. O tomto dozvedel som sa ráno pred rozhovorom

s Machom od svojich dôverníkov. V odpoľudňajších hodinách tohoto dňa, po príchode asi 30-člennej partizánskej skupiny nariadil som zlikvidovať SS jednotky v Ružomberku a pozatýkať členov gestapa, ubytovaných v ružomerských hoteloch. Tento môj rozkaz bol prevedený nasledovne: v boji bolo zabitých 47 členov SS, 22 zajatých. Z členov gestapa bolo pochytených a uväznených v pos. väznici 67. Vojské zaistenie Ružomberka nespadá do tejto záležitosti, preto sa o ňom nezmiňujem. Po týchto udalostiach asi v [19] hodin prišiel ku mne zástupca oblast. veliteľa žandárstva npor. Osuský, ktorý mal práve s Machom tel. rozhovor, a hlásil mi, že minister Mach sa informoval o udalostiach v Ružomberku. On mu odpovedal (bol do celej veci zasvätený), že síce Ružomberok bol prepadnutý partizánmi, ale posádka urobila poriadok. Mach mu nariadil: v prípade, že by posádka proti partizánom nevystupovala dosť energicky, aby so svojimi žandarmi zakročil i proti veliteľovi posádky, inak že proti nim použije najprísnejšie sankcie, ďalej mu nariadil, že do polnoci musí mať aspoň jedného mŕtveho partizána. O 22. hodine že ho zavolá znova. Na toto hlásenie nariadil som npor. Osuskému: až Ťa bude volať, hlás mu, že žandárstvu som nariadil udržiavať poriadkovú službu v meste, v meste že je úplný klud a ohľadne voj. zaistenia Ružomberka nech sa obráti na mňa ako veliteľa posádky. O mŕtveho partizána, ktorého si praje Mach, sa mu postarám. Tohoto dňa asi 22,30 hodín volal ma tel. Mach a spýtal sa ma na situáciu. Ubezpečil som ho, že je v Ružomberku klud a že som pánom situácie. On mi za túto zprávu veľmi ďakoval, načo ja som mu tak mimochodom, ak by ho to zaujímalo, zdelil, že pri rybárpolskom moste, pri prestrelke bol zabitý jeden partizán (postrelil sa sám nešťastnou náhodou) a v Lubochni druhý, ktorý padol v boji s jednotkou neobohého kpt. Gondu (vlastný vojak, ktorý padol pri likvidovaní skupiny 24 SS, zabarikádovaných vo vile Roza v Lubochni po úteku z Ružomberka). Na toto mi Mach odpovedal: pán major môj drahý, viete Vy, čo ste urobili? Viete si predstaviť, akú ja budem mať situáciu pred Nemcami, až im to budem zajtra referovať? Ďalej mi dôverne zdelil, že od jednotiek gen. Malára (z Karpát) idú nám na pomoc proti partizánom dva pešie prápory, aby som len vydržal. Potom ma prosil, aby som ho stále informoval o všetkom, aj keby som to nepokladal za príliš dôležité.

Aby som ho utvrdil v domnienke, že bojujem proti partizánom, a získal čas pre vystrojenie a vyzbrojenie už vtedy mi nastupujúcich dobrovoľníkov, volal som ho asi [o] 2. hodine v noci dňa 28. augusta a zdelil som mu vymyslený prepád partizánov na municčné skladisko na Kramarisku (asi 5 km od Ružomberka), ktorý bol mojimi zosilnenými strážami odrazený, pričom bolo zabitých 14 partizánov a vlastných 5. Na túto falošnú zprávu nadšenie Macha bolo ohromné, prosil ma, aby som zistil mená padlých partizánov, čo som mu prisľúbil, a ďalej ma žiadal, aby som sa spoľahlivo postaral o svoju vlastnú bezpečnosť. Tohoto dňa ráno asi o 9. hodine volal ma Mach, pričom sa ma tázal: Ste pánom situácie? Keď som ho uistil, že áno, zdelil mi, že chce so mnou hovoriť gen. Turanec, ktorému odovzdal sluchátko. Tento mi sľuboval povýšenie, vyznamenanie a zvláštnu odmenu a na koniec ma prosil, aby som postavil aspoň tri čaty a nákladnými autami poslal na pomoc Nemcom obklúčeným partizánmi pri Strečne. Toto som mu prisľúbil a po rozhovore s ním nechal som sa ihneď spojiť s veliteľom nádražnej stráže vo Vrútkach, ktorý mi zdelil, že na zlikvidovanie uvedenej nem. jednotky už pomoc nepotrebujú, nakoľko je zlikvidovaná.

Behom dňa volal ma Mach asi päťkrát, pričom sa len presviedčal, či som pánom situácie, pri jednom rozhovore som mu nadiktoval vymyslené mená zabitých partizánov, ako si to prial. Ďalej pri jednom rozhovore, nepamätám sa už v ktorom, vyzval ma, aby som sa dostavil do Žiliny na poradu, na ktorej okrem neho bude prítomný aj gen. Turanec, čas mi ešte zatelefonoje. Po 17. hodine mal som s ním svoj posledný tel. rozhovor, v ktorom ma vyzval, aby som mu na dôstojnícke čestné slovo povedal, či som skutočne pánom situácie, lebo p. okresný náčelník v Ružomberku Dr. Vladimír Matovič ho informoval opačne. Keďže pánom situá-

cie po zlikvidovaní Nemcov som skutočne bol, ovšem v inom zmysle, ako si to on predstavoval, o tom som ho ubezpečil. Tým bol môj posledný rozhovor s bývalým ministrom Machom ukončený. Po tomto rozhovore predpokládajúc, že som už prezradený býv. okres. náčelníkom Dr. V. Matovičom, nezaujímal som sa ďalej, jestli sa schôdza v Žiline uskutoční, lebo som vedel, že pozvanie na schôdzku môže mať pre mňa neblahé následky. Pôvodne, pokiaľ som mal dôveru Machovu a Turancovu, chcel som sa schôdze zúčastniť, aby som sa dozvedel ich úmysly.

Po ukončení rozhovoru so mnou asi za desať minút prišiel mi zdeliť môj pobočník, vtedy npor. Štefan Feja, že volal Mach, nechcel hovoriť so mnou, ale s ním, apeloval na jeho česť a svedomie dobrého katolíka a žiadal ho, aby sa osvedčil, či je opravdu v Ružomberku klud a poriadok a či posádka skutočne ovláda situáciu, ako som mu to tvrdil ja. Npor. Feja mu moje ubezpečenie potvrdil.

pplk. Miloš Vesel

AMS Praha. Nár. súd Bratislava, Onlud 6/46, Tiso a spol., zv. 6. Originál. Strojopis, originál.

590

[1946—1947].¹ Bratislava. — Elaborát o zločinoch proti ľudskosti, ktorých sa dopustili nacistické okupačné jednotky v spolupráci s pohotovostnými oddielmi Hlinkovej gardy od začiatku povstania do oslobodenia Československa

Zločiny proti ľudskosti

Podľa zprávk exhumáčnych komisií a veliteľstiev NB bolo na území býv. Slovenského štátu nájdených celkom 176 hromadných hrobov s 3723 obetami, z toho 2792 mužov, 720 žien a 211 detí. Tieto obete boli povražené od konca augusta 1944 do oslobodenia. Obete boli vo veku od 4 týždňov do 72 rokov.

Prehľad podľa okresov:

1. *Ilava*: v 3 hromadných a 7 jednotlivých hroboch bolo nájdených 73 obetí, z toho 64 mužov a 9 žien. Jedna z obetí bola obesená, ostatné boli zastrelené. Mnohé však neboli smrteľne zasiahnuté a znalci lekári pri exhumácii zistili, že tieto obete boli za živa zakopané. Mnohé z obetí mali rozbité čeľuste a lebečné kosti tupým predmetom (pravdepodobne pažbou pušky).

Medzi obetami bola nájdená aj *mŕtvoľa ženy v siedmom mesiaci tehotenstva*.

2. *Žilina*: v 7 hromadných a 4 jednotlivých hroboch bolo nájdených 71 obetí. Z toho 69 mužov a 2 ženy. V 8 prípadoch boli zistené rozbité lebky tupým predmetom. U 3 obetí bolo zistené, že mali ruky zviazané za chrbtom drátom. Všetky obete boli zastrelené, a to väčšinou ranou do týla.

3. *Spišská Nová Ves*: v 2 spoločných hroboch bolo nájdených 10 obetí. Z toho 9 mužov a jedna žena. Len v 6 prípadoch boli zistené strelné rany. Ostatné obete boli uškrtené alebo inak umučené.

4. *Prievidza*: v 24 spoločných hroboch bolo nájdených 165 obetí. Z toho 151

¹ Elaborát, priložený k súdnym spisom z Tisovho procesu; nie je datovaný.